

บทความวิชาการ

ปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อ
สุขภาพ พ.ศ. 2559

Legal Issues in Enforcement of Health Establishment Act,
B.E. 2559 (2016)

พินิจ ทิพย์มณี¹

Pinit Tipmanee ²

เลขที่ 110/1-4 คณะนิติศาสตร์ปริดิ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ถนนประชาชื่น
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210

110/1-4, Faculty of Law, Pridi Banomyong, Dhurakij Pundit University,
Prachachuen Road, Thung Song Hong, Lak Si, Bangkok 10210

* Corresponding author E-mail: tipmanee_dpu@hotmail.com

วันที่รับบทความ : 15 กรกฎาคม 2563 วันที่แก้ไขบทความ : 3 มีนาคม 2564
วันที่ตอบรับ : 28 มิถุนายน 2564 วันที่เผยแพร่ : 29 มิถุนายน 2564

¹ รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

² Associate Professor Pinit Tipmanee, Lecturer in Law, Faculty of law, Dhurakij

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับสถานบริการเพื่อสุขภาพ เนื่องจากกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นกิจการด้านบริการที่สร้างงานและสร้างรายได้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก เป็นกิจการที่ได้รับความเชื่อมั่นจากผู้รับบริการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมายาวนาน ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ

เมื่อทำการศึกษาจึงพบว่า ผู้ประกอบกิจการโดยเฉพาะกิจการนวดและสปา ยังขาดความเข้าใจในตัวกฎหมายบางข้อ ซึ่งในบทความนี้มีทั้งผลที่ได้จากการสำรวจถึงความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการที่มีต่อกฎหมายฉบับดังกล่าว และวิเคราะห์ถึงการนำกฎหมายมาใช้ในทางปฏิบัติ มีการนำกฎหมายต่างประเทศมาเปรียบเทียบ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาทบทวนกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่

ผู้ศึกษาเห็นว่า ยังมีความบกพร่องในค่านิยม และกิจการบางประเภทที่กฎหมายยังไม่ครอบคลุม จึงควรแก้ไขค่านิยมตามพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559

คำสำคัญ: กิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ, กิจการนวดและสปา, กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานบริการเพื่อสุขภาพ

Abstract

This academic paper aims to study the laws concerning health care facilities. The health establishment business is a service business that makes jobs and generates large income. This type of business has been trusted by both Thai and foreign customers for a long time. At present, the Health Establishment Act, B.E. 2559 (2016) is the main law regulating the business particularly.

According to the study, it was found that operators, especially massage and spa business owners, still lacked understanding of certain laws. In this article, the research studied the survey of business owners on knowledge and understanding and analyzed the actual law enforcement. The study also included the comparison of foreign laws to apply the gained knowledge to review the applicable laws.

The study found that the definition was ambiguous. Certain types of businesses were not covered by the law. Therefore, the definitions under the Health Establishment Act, B.E. 2559 (2016) should be revised.

Keywords: Health Establishment Business, Massage and Spa Business, Health Establishment Business Law

ความนำ

บทความวิชาการฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 อันเกิดจากกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในด้านบริการที่สร้างงานและรายได้แก่ประเทศ ที่จำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่นจากผู้รับบริการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่เนื่องจากผู้ประกอบการกิจการด้านดังกล่าวยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ และการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มีโอกาสนสัมภาษณ์อธิบดีกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ³ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตามกฎหมาย ถึงความเป็นมาและที่มาของพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 แต่เดิมเป็นประกาศกระทรวงสาธารณสุข ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 มีผลบังคับใช้เมื่อ วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นมาตรการตามกฎหมายที่ให้สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ กำหนดเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจการสปาเพื่อสุขภาพ กิจการนวดเพื่อสุขภาพ และกิจการนวดเพื่อเสริมสวย⁴ วัตถุประสงค์แรกในการยกระดับประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับดังกล่าวให้เป็นพระราชบัญญัติ เพื่อต้องการแก้ไขจุดอ่อนของประกาศกระทรวงสาธารณสุข และต่อมาได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ที่มีลักษณะเน้นไปในเชิงควบคุม ซึ่งขัดกับหลักการในตอนแรกที่ต้องการทำในเชิงส่งเสริม เพื่อให้ธุรกิจนวด/สปา เป็นระบบที่แยกออกจากระบบที่ไม่ดี เพื่อประโยชน์ในการที่รัฐจะเข้ามาส่งเสริมกิจการนวด/สปาของไทยให้มีชื่อเสียง เพราะบริการของไทยมีพฤติกรรมแบบไทย ๆ

³ นายแพทย์ธเรศ กรัษนัยรวิวงศ์, สัมภาษณ์โดย พินิจ ทิพย์มณี, กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 26 พฤศจิกายน 2562.

⁴ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมสวย มาตรฐานของสถานที่บริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรอง ให้เป็นไปตามมาตรฐานสำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ. ศ. 2509 และประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 2)

(Thai Behavior) ที่มีลักษณะเป็นจุดเด่น การสัมภาษณ์ในครั้งนี้ท่านอธิบดีมีความประสงค์จะพัฒนาในเรื่อง ดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ต้องการพัฒนากฎหมาย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบของกิจการนวด/สปา ประการที่สอง ต้องการพัฒนารูขี้นวด/สปา ซึ่งเป็นธุรกิจที่มีการปรับตัวอย่างรวดเร็ว มีพลวัต (Dynamic) สูง ตอนหลังมี medical spa มีกิจการนวด/สปาอีกหลายด้าน ที่พัฒนาแตกออกไป การพัฒนาในเรื่องดังกล่าวจึงเป็นเรื่องจำเป็น ประการที่สาม กรมสนับสนุนบริการเพื่อสุขภาพ จำเป็นต้องมีการพัฒนากฎหมายที่ต้องมีการทบทวนเป็นระยะ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 เป็นกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน (Community Base) ในภาพรวม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นอกจากเป็นการทบทวนกฎหมายว่าด้วยสถานประกอบการเพื่อสุขภาพฉบับปัจจุบัน ยังพบว่ามีปัญหาในเรื่องคำนิยามบางประการตามกฎหมาย หรือแม้กระทั่งกิจการบางเรื่องเป็นเรื่องก้ำกึ่งระหว่างการรักษายาบาลกับเรื่องเพื่อสุขภาพ อีกทั้งยังมีกิจการเพื่อสุขภาพอีกหลายประเภทที่ยังไม่มีกฎหมายควบคุม จึงได้ศึกษาเรื่องดังกล่าว

ความเป็นมาของกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

ความเป็นมาของกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในปัจจุบันเกิดขึ้น⁵ เนื่องจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ในสมัยรัฐบาลนายทักซิณ ชินวัตร มีนโยบายการจัดการแบ่งเขต (Zoning) และมีนโยบายจะแก้ไข พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข คุณหญิงสุตารัตน์ เกยุราพันธุ์ ได้มีนโยบายในการจัดร้านนวด/สปาที่เป็นขาว เทา ดำ ซึ่งในขณะนั้นไม่มีกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับสปาหรือนวดในเชิงสุขภาพ นโยบายของรัฐบาลในยุคนั้นจึงมอบให้กระทรวงสาธารณสุข

⁵ นายสาโรจน์ ยอดประดิษฐ์, นายภัทระ แจ่มศิริเจริญ สัมภาษณ์โดย พินิจ ทิพย์มณี, ห้องประชุม 3/3 อาคารสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 30 ตุลาคม 2562.

เป็นผู้ดำเนินการในการกำหนดทิศทางของร้านนวด/สปา เนื่องจากการเปิดร้านนวด/สปา ในขณะนั้นจะต้องขออนุญาตตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งที่กล่าวมา รวมไปถึงสถานบริการที่เป็นเรื่องอโคจรด้วย เนื่องจากการนวดนั้นมีอยู่หลายประเภท เช่น นวดแผนไทย นวดคาราโอเกะ เป็นต้น

ประวัติการให้บริการนวด/สปา เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2521 ในย่านปิ่นเกล้า ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยที่ร้านเปิดให้บริการนวด/สปา มีคำล้งทำว่า “เวช” ไม่ว่าจะเป็นนวดแผนโบราณ หรือนวดแผนไทย เช่น ร้านโพธิเวช หัตถเวช เป็นต้น การให้บริการในลักษณะดังกล่าว จึงอยู่ภายใต้คำว่า “สถานบริการ”⁶ ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เกิดจากที่ผ่านมามีบุคคล ประกอบกิจการสถานบริการบางประเภท ซึ่งอาจดำเนินการไปในทางกระห่มกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และจัดให้มีการแสดงเพื่อความบันเทิงในสถานบริการนั้น ไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้เยาวชนเอาเยี่ยงอย่างจนประพฤติชั่วเสื่อมทรามลง เป็นการสมควรที่จะออกกฎหมายควบคุมสถานบริการนั้น ๆ รวมทั้งการแสดงด้วย ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีของชาติต่อไป ดังนั้น การให้บริการของผู้ประกอบการธุรกิจเหล่านี้จึงมีเจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่สืบสวนว่ามีใครเป็นผู้ให้บริการหรือเป็นผู้รับบริการ ซึ่งปรากฏว่า ผู้ให้

⁶ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 มาตรา 3 บัญญัติว่า “ในพระราชบัญญัตินี้ “สถานบริการ” หมายความว่า สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการค้า ดังต่อไปนี้

- (1) สถานเดินรำ รำวง หรือร้องเงี้ยว ประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีหญิงพาร์ตเนอร์บริการ
- (2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย และบริการ โดยมีหญิงบำเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อน หลับนอน หรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า
- (3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีหญิงบริการให้แก่ลูกค้าชาย
- (4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย โดยใช้สถานที่มืดชิดไม่เปิดเผยต่อสายตาของบุคคลภายนอก ซึ่งตามสภาพเห็นได้ว่าเป็นที่เหมาะสมแก่การมั่วสุมของหญิงบำเรอ และเปิดทำการจนหลังเวลา 22.00 นาฬิกา เป็นปกติ

บริการและผู้รับบริการมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งถือว่าไม่มีความผิดทางกฎหมายตามนิยาม คำว่า “สถานบริการ” แม้แต่อย่างใด และการบริการนวดแผนโบราณดังที่กล่าวมานี้ หากพิจารณาอำนาจหน้าที่ของฝ่ายสาธารณสุขที่มีอำนาจในการให้อนุญาตเป็นสถานพยาบาล เมื่อพิเคราะห์แล้ว การนวดแผนโบราณก็ไม่ได้เป็นการรักษาพยาบาล ดังนั้น หน่วยงานด้านสาธารณสุขจึงไม่ได้เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจดูแลโดยตรง

ต่อมา ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521 มีการปรับคำนิยามในมาตรา 3 (3) คำว่า “สถานบริการ” เป็นสถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า⁷ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมจากคำว่า “สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีหญิงบริการให้แก่ลูกค้าชาย” ตามมาตรา 3 (3) แห่งพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ดังนั้น คำว่า “หญิงบริการให้แก่ลูกค้าชาย” ได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมเป็นผู้บริการให้แก่ลูกค้า” หากได้กำหนดว่าผู้บริการจะต้องเป็นผู้หญิงอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การเปิดกิจการในรูปแบบดังกล่าวย่อมเป็นที่มาของการแอบแฝงค้าประเวณี และการเปิดบริการนวดโดยไม่ได้รับอนุญาตอยู่เสมอ กระทรวงสาธารณสุขได้ขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่และกระทรวงมหาดไทยเข้าจับกุมร้านนวด/สปา ในขณะนั้นพร้อมกันทั้งหมด 32 แห่ง ทั้งกรุงเทพมหานคร เพื่อตรวจสอบการขอขึ้นทะเบียน และขอใบอนุญาตประกอบการกับกระทรวงสาธารณสุข แต่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่า สถานบริการนวด/สปา ดังกล่าวได้รับอนุญาตหรือไม่ ต่อมาได้มีการกำหนดเป็นนโยบายในการเปิดนวดแผนโบราณในเขตกรุงเทพมหานครจะต้องขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาตำรวจนครบาล แต่ถ้าต้องการเปิดนวดแผนโบราณในจังหวัดอื่น ๆ ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัด

⁷ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 มาตรา 3 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2521.

ข้อยกเว้น “สถานบริการ” ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2560

ปัจจุบัน พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2560 ได้แก้ไขเพิ่มเติม บทนิยามตามมาตรา 3 (3) คำว่า “สถานบริการ” ประเภท สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้ให้บริการให้แก่ลูกค้า ตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ ไม่ให้รวมถึงสถานพยาบาล ตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ตามกฎหมายว่าด้วยสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ดังนี้

ก. สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล เป็นการนวดในสถานพยาบาล หรือนวดโดยผู้ประกอบโรคศิลปะ เช่น การนวดคลีนิกในโรงพยาบาล หรือนวดโดยผู้ประกอบโรคศิลปะ เป็นต้น ถือเป็นวิชาชีพไม่ต้องขออนุญาต

ข. สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ตามกฎหมายว่าด้วยสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยมีกฎหมายบังคับใช้โดยเฉพาะได้แก่ พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 เนื่องจากการให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพส่วนใหญ่ ไม่ได้มาตรฐานและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ร่างกาย หรือจิตใจของผู้รับบริการ ประกอบกับมีผู้ใช้คำว่าสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเพื่อประกอบกิจการแฝงอย่างอื่น อันส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้รับบริการชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีต่อกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จึงมีกฎหมายฉบับนี้ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อให้ดำเนินกิจการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีมาตรฐานอันเป็นการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน และคุ้มครองผู้บริโภค

ค. สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง นอกจากไม่เข้าข้อ ก. และ ข. ดังที่กล่าวมาแล้ว กระทรวงมหาดไทยได้ออกหลักเกณฑ์ตามกฎกระทรวงเพื่อควบคุม เช่น ร้านนวดเล็ก ๆ ตามที่ไม่สามารถจัดให้มีมาตรฐานได้ เป็นต้น

กรณีดังกล่าวมานี้ จึงสามารถแบ่งแยกการนวดออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้⁸

⁸ นายสาโรจน์ ยอดประดิษฐ์, สัมภาษณ์โดยพินิจ ทิพย์มณี, ห้องประชุม 3/3 อาคารสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 30 ตุลาคม 2562.

การนวดประเภทแรก เป็นการนวดเพื่อรักษาสุขภาพซึ่งเกี่ยวกับกฎหมายสถานพยาบาล กฎหมายวิชาชีพ คือ แพทย์แผนไทยกับแพทย์แผนไทยประยุกต์ (เกี่ยวกับกฎหมายหลายฉบับ) แต่หลักต้องเป็นการนวดเพื่อรักษา และต้องมีสถานที่ในสถานพยาบาล

การนวดประเภทที่สอง เป็นการนวดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ และการนวดประเภทที่สาม คือ การนวดเพื่อสุขภาพ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข

ที่มาของกิจการสปา กิจการนวด และกิจการเสริมสวย

เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ออกเป็นกฎกระทรวงและประกาศกระทรวง จึงเป็น ที่มาของกิจการสปา กิจการนวด และกิจการเสริมสวย และกระทรวงสาธารณสุขได้ออก ประกาศกระทรวงสาธารณสุข⁹ โดยประกาศฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้มีสถานที่เพื่อสุขภาพและเสริมสวยเพื่อดำเนินกิจการ ดังนี้ (1) กิจการสปาเพื่อสุขภาพ (2) กิจการนวดเพื่อสุขภาพ (3) กิจการนวดเพื่อเสริมสวย¹⁰ ซึ่งประกาศกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนด มาตรฐานของกิจการทั้ง 3 ประเภทเอาไว้อันเป็นมาตรฐานเกี่ยวกับสถานที่ การบริการ และผู้ให้บริการ ประกาศกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องดังกล่าวมีการประกาศใช้ฉบับแรก ใน พ.ศ. 2547 และได้มีการปรับปรุงแก้ไขใน พ.ศ.2549 และ พ.ศ. 2551 กิจการที่ได้ กล่าวมานั้น นอกจากอยู่ภายใต้ประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับดังกล่าวแล้ว จะต้องอยู่ ภายใต้ประกาศกระทรวงสาธารณสุขอีกฉบับหนึ่ง ได้แก่ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2558 ดังนั้น ผู้ประกอบกิจการประสงค์จะได้ ใบรับรองจะต้องขอใบอนุญาตประกอบกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งมีค่าธรรมเนียม

⁹ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวยมาตรฐานของสถานที่ การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรอง ให้เป็นไปตามมาตรฐาน สำหรับสถานที่ เพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมสวย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ 2509 พ.ศ. 2551

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, ข้อ 4.

ตามที่กระทรวงสาธารณสุขออกประกาศ และต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น เป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์ และกำหนดค่าธรรมเนียม ซึ่งในเรื่องดังกล่าวอาจเกิดความไม่ เป็นธรรมในการกำหนดค่าธรรมเนียมที่มีจำนวนเงินแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ผู้ศึกษา เห็นว่าควรมีการออกกฎหมายการจัดเก็บค่าธรรมเนียมของกิจการเหล่านี้โดยเฉพาะจะทำให้เกิดความ เป็นธรรมยิ่งขึ้น ปัญหาดังกล่าวได้เกิดเป็นโครงการวิจัยขึ้นและเสนอเรื่องไปยัง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อออกกฎหมาย ทางสำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกาให้คำแนะนำว่า การออกกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ ควรต้องมีการศึกษากฎหมายต่างประเทศมาเทียบเคียงอย่างน้อย 3 ประเทศ หลังจากได้ศึกษาแล้ว พบว่า กฎหมายในต่างประเทศมีเพียงเทศบัญญัติ ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยตรง จึงเห็นว่า กฎหมายในเรื่องนี้ประเทศไทยเป็นต้นแบบ ไม่ได้ออกกฎหมายตามแบบอย่างประเทศใด

ดังนั้น ประกาศที่เป็นข้อยกเว้นของกฎหมายเกี่ยวกับสถานบริการที่ใช้บังคับอยู่ใน ขณะนั้น จึงทำให้เรื่องนวดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม¹¹

นวดประเภทแรก เป็นนวดเพื่อรักษา จะเกี่ยวกับกฎหมายสถานพยาบาล เกี่ยวกับกฎหมายวิชาชีพ วิชาชีพที่สามารถนวดได้ก็คือแพทย์แผนไทยกับแพทย์แผนไทย ประยุกต์ (เกี่ยวกับกฎหมายหลายฉบับ) แต่หลักเป็นการนวดเพื่อรักษา ต้องทำใน สถานพยาบาล

นวดประเภทที่สอง คือ นวดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

นวดประเภทที่สาม คือ นวดเพื่อสุขภาพ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข¹²

¹¹ นายสาโรจน์ ยอดประดิษฐ์, สัมภาษณ์โดย พินิจ ทิพย์มณี ห้องประชุม 3/3 อาคารสำนัก อธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 30 ตุลาคม 2562.

¹² ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย มาตรฐานของสถานที่ การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์ และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรอง ให้เป็นไปตามมาตรฐาน สำหรับสถานที่ เพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมสวย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ 2509 พ.ศ. 2551

อนึ่ง การประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ผ่านมา ยังไม่มีกฎหมายกำกับดูแลและการดำเนินกิจการนี้เป็นการเฉพาะ การดำเนินการตรวจสอบดูแลกิจการนวด/สปา ระหว่างกระทรวงสาธารณสุขกับกระทรวงมหาดไทยและตำรวจ ยังคงมีความเคลือบคลุม ไม่สามารถดำเนินการในการแก้ปัญหาการควบคุมสถานบริการเหล่านั้น ให้เบ็ดเสร็จลงได้ ต่อมาใน ปี พ.ศ. 2559 ได้มีพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ออกมาบังคับใช้ และอยู่ในความควบคุมของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข จึงทำให้การใช้บริการในสถานบริการ ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 กับ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 มีความแตกต่างอย่างชัดเจน โดยมีเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 เนื่องจากกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพดังที่กล่าวมานี้ ไม่มีกฎหมายกำกับดูแลและการดำเนินกิจการนี้เป็นการเฉพาะ ผู้ประกอบกิจการผู้ดำเนินการและผู้ให้บริการจำนวนมากขาดความรู้และทักษะในการประกอบกิจการ และการให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐานและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ร่างกาย หรือจิตใจ ของผู้รับบริการ ประกอบกับมีผู้ใช้คำว่า สถานประกอบการเพื่อสุขภาพเพื่อประกอบกิจการแฝงอย่างอื่น อันส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้รับบริการชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีต่อกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ สมควรมีกฎหมายที่กำกับดูแลการประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อให้การดำเนินกิจการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีมาตรฐานอันเป็นการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนและคุ้มครองผู้บริโภค

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาและพบว่า กฎหมายฉบับนี้ยังมีปัญหาอยู่หลายประการ จึงทำการศึกษาและทำการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาในเรื่องดังกล่าวโดยแยกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผู้ศึกษาได้นำรายละเอียดของเนื้อหาในพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 มีทั้งหมด 49 มาตรา โดยนำเนื้อหาของกฎหมายแต่ละมาตรามาจัดทำเป็นแบบสอบถามให้เจ้าของสปา (Spa Manager) ทั่วประเทศ¹³ จำนวน 76 คน ตอบแบบสอบถามถึงเนื้อหาในกฎหมายแต่ละมาตรา ว่ามีความรู้ ความเข้าใจ และนำกฎหมายที่ตนเองต้องนำมาปรับใช้ในกิจการสปาของตน เพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินการด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์พบว่า หลักเกณฑ์การให้คะแนน ประกอบด้วยแบบสอบถาม 1 ตอน เป็นการสอบถามเกี่ยวกับระดับความเข้าใจ และระดับความเห็นด้วย โดยมีความสำคัญ ดังนี้

ระดับความเข้าใจ 1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด

ระดับความเห็นด้วย 1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด

สูตรที่ใช้ในการคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ ของการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง โดยการใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) สำหรับเกณฑ์การประเมินผล ซึ่งมีการแปลผลตามระดับค่าเฉลี่ยจากอันตรภาคชั้น ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยสูงกว่า 4.50 ระดับความเข้าใจและระดับความเห็นด้วยมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 ระดับความเข้าใจและระดับความเห็นด้วยระดับมาก

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 ระดับความเข้าใจและระดับความเห็นด้วยระดับปานกลาง

¹³ ผศ.ดร.นพ.ภุชณัฏ พรพิรุณ, “งานประชุมวิชาการ Spa Manager Symposium จัดโดย ศูนย์บริการวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,” ห้องประชุมปรีดิพนมยงค์ อาคารเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, วันที่ 16 พฤษภาคม 2562.

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 ระดับความเข้าใจและระดับความเห็นด้วยระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 1.50 ระดับความเข้าใจและระดับความเห็นด้วยระดับน้อยที่สุด

สรุปภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความเข้าใจ และเห็นด้วยกับข้อความคำถามเกี่ยวกับตัวบทกฎหมายตามพระราชบัญญัติ มีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 3.54$ และเห็นด้วยในระดับมาก $\bar{x} = 3.5$ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 76 คน มีผู้ตอบแบบสอบถาม มีความเข้าใจและเห็นด้วย ในระดับเป็นลำดับต้น ๆ ในรายละเอียดมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ “สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ หมายความว่า สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อดำเนินกิจการ ดังต่อไปนี้” หัวข้อ (3) กิจการอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ผู้อนุญาต” หมายความว่า อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.09$ และเห็นด้วยในระดับมาก $\bar{x} = 3.93$

“ผู้รับอนุญาต” หมายความว่า ผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.40$ และเห็นด้วยในระดับมาก $\bar{x} = 4.30$

“ผู้ดำเนินการ” หมายความว่า ผู้ได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการ บริหารจัดการเพื่อสุขภาพ ในสถานประกอบการ เพื่อสุขภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.41$ และเห็นด้วยในระดับมาก $\bar{x} = 4.43$

“ผู้ให้บริการ” หมายความว่า ผู้ได้รับการขึ้นทะเบียนให้ทำหน้าที่บริการเพื่อน
สุขภาพในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.47$ และเห็นด้วยใน
ระดับมาก $\bar{x} = 4.44$

มาตรา 13 ผู้ขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ
ต้องมีอายุ ไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์และไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(4) เป็นผู้เจ็บป่วยด้วยโรคติดต่ออันเป็นที่รังเกียจแก่สังคม โรคพิษสุราเรื้อรัง
หรือติดยาเสพติด ให้โทษ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.19$ และเห็นด้วยใน
ระดับมาก $\bar{x} = 4.21$

(5) เป็นผู้อยู่ในระหว่างถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตประกอบกิจการสถาน
ประกอบการเพื่อสุขภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.14$ และเห็นด้วยใน
ระดับมาก $\bar{x} = 3.98$

(6) เป็นผู้เคยถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อ
สุขภาพ และยังไม่พ้นกำหนดสองปี นับถึงวันยื่นคำขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการสถาน
ประกอบการเพื่อสุขภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.07$ และเห็นด้วยใน
ระดับมาก $\bar{x} = 4.16$

ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้ขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการ
เพื่อสุขภาพ ผู้มีอำนาจ จัดการแทนนิติบุคคลนั้น ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ
ต้องห้ามตามความในวรรคหนึ่ง

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.21$ และเห็นด้วยใน
ระดับมาก $\bar{x} = 4.13$

มาตรา 14 ใบอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้มีอายุห้าปีนับแต่ วันที่ออกใบอนุญาต

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.13$ และเห็นด้วยในระดับมาก $\bar{x} = 3.93$

มาตราที่ 21 ผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ดำเนินการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(3) ผ่านการทดสอบและประเมินความรู้ ความสามารถจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจในระดับมาก $\bar{x} = 4.00$ และเห็นด้วยในระดับมาก $\bar{x} = 4.03$

ผลที่ได้จากการผู้ตอบแบบสอบถาม มีความเข้าใจและเห็นด้วย ในระดับเป็นลำดับต้น ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ผู้ประกอบการต้องมีความรู้ความเข้าใจ เนื่องจากเป็นขั้นตอนทั่วไปในการขอจดทะเบียนและรับการตรวจจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

ส่วนเนื้อหาตามมาตราในพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ที่ผู้ตอบสอบถาม ไม่เข้าใจและไม่แสดงความเห็น มีดังนี้

มาตรา 5 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ” ประกอบด้วย

หัวข้อที่ 1 ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธานกรรมการ มีผู้ตอบข้อคำถามจำนวน 6 คน ไม่ตอบ 70 คน

มาตรา 9 คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

หัวข้อที่ 2 กำหนดมาตรการในการส่งเสริมสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้ได้มาตรฐาน ตลอดจน การส่งเสริมบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มให้เข้าถึงและได้รับประโยชน์ มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 2 คน ไม่ตอบ 74 คน (ยังไม่พอใจในเรื่องการส่งเสริมที่ได้จากรัฐ)

หมวด 2 ใบอนุญาตและการขึ้นทะเบียน

มาตรา 12 ผู้ใดประสงค์จะประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ต้องได้รับอนุญาต ประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจากผู้อนุญาต

หัวข้อ การขอรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาต แบบใบอนุญาต การออกใบแทนใบอนุญาต และการชำระค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ให้เป็นไปตามแบบ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 3 คน ไม่ตอบ 73 คน (ไม่พอใจในหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง)

มาตรา 21 ผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ดำเนินการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

ข. ลักษณะต้องห้าม

หัวข้อที่ 2 เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่า เป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศหรือความผิด เกี่ยวกับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดตามกฎหมาย ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ หรือ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี

มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 4 คน ไม่ตอบ 72 คน (ผู้ประกอบการเห็นว่า มีกฎหมายอนุญาตให้ดำเนินการได้ ซึ่งอยู่ในกฎหมายฉบับอื่น)

มาตราที่ 23 ผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

ก. คุณสมบัติ หัวข้อที่ 1 มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์

มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 6 คน ไม่ตอบ 70 คน (ไม่พอใจในเรื่องเกณฑ์อายุ)

หัวข้อที่ 2 ได้รับวุฒิปัตรีหรือประกาศนียบัตรด้านการบริการเพื่อสุขภาพที่ได้รับการรับรองจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 7 คน ไม่ตอบ 69 คน (ไม่ได้เข้าอบรมทุกคน)

มาตราที่ 25 การใช้ชื่อสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีประกาศ กำหนด

มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 9 คน ไม่ตอบ 67 คน (มีพวกประกอบธุรกิจแอบแฝงนำชื่อไปใช้ เห็นกันอย่างทั่วไป)

มาตราที่ 28 ผู้รับอนุญาตมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

หัวข้อที่ 2 จัดให้มีผู้ดำเนินการอยู่ประจำสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตลอดเวลาทำการ พร้อมทั้ง แสดงชื่อผู้ดำเนินการไว้ในที่เปิดเผยและเห็นได้ง่าย มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 8 คน ไม่ตอบ 68 คน (มีปัญหาในเรื่องผู้ดำเนินการและการอยู่ประจำสถานประกอบการ)

มาตราที่ 29 ผู้ดำเนินการมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

หัวข้อที่ 2 ควบคุมดูแลการบริการ อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐาน ถูกสุขลักษณะ และใช้ได้อย่างปลอดภัย มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 8 คน ไม่ตอบ 68 คน (ยังไม่เข้าใจถึงมาตรฐาน)

มาตรา 34 ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

หัวข้อที่ 1 เข้าไปในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในระหว่างเวลาทำการของสถานที่นั้น เพื่อตรวจสอบ หรือควบคุมให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 6 คน ไม่ตอบ 70 คน (ไม่พอใจในเรื่องขั้นตอนการตรวจ แต่ไม่ได้รับรายละเอียด)

มาตรา 42 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 12 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไปไม่เกิน ห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ มีผู้ตอบข้อคำถาม จำนวน 4 คน ไม่ตอบ 72 คน (เกรงกลัวโทษที่ได้รับ โดยเฉพาะโทษจำคุก)

ส่วนที่สอง ผู้ศึกษาได้นำกฎหมายต่างประเทศมาเปรียบเทียบ แม้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ผู้จัดทำกฎหมายไม่ได้นำแนวคิดกฎหมายต่างประเทศมาเป็นต้นแบบในการร่าง มีที่มาจากกฎหมายที่ประเทศไทยบัญญัติขึ้นเองเพื่อใช้ส่งเสริมและพัฒนากิจการที่เกี่ยวกับสุขภาพ แต่ผู้ศึกษาได้นำหลัก

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2 ประเทศหลัก ๆ คือ สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร มาวิเคราะห์ ดังนี้

1. สหรัฐอเมริกา ในมลรัฐ Texas มีกฎหมายที่ใช้ควบคุมสปาโดยเฉพาะ ชื่อ Health Spa Act 1999 ซึ่งวัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้มีเพื่อคุ้มครองประชาชน จากการหลอกลวง การฉ้อฉล การเก็บภาษี ความยากลำบากทางการเงิน และเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการแข่งขัน การเกิดการให้บริการอย่างเป็นธรรม และความเป็นอยู่เกี่ยวกับการ บริหารและการให้บริการสปาโดยมีการห้าม และมีข้อห้ามของการทำให้เกิดความเสียหาย เกี่ยวกับสัญญาสปาเพื่อสุขภาพ และการตลาดของการให้บริการเกี่ยวกับสปาเพื่อสุขภาพ กฎหมายฉบับนี้มีการให้คำนิยามไว้หลายคำ เช่น สัญญา (Contract) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) สปาเพื่อสุขภาพ (Health Spa) ที่ตั้ง (Location) สมาชิก (Member) เป็นต้น ได้กล่าวถึงคำจำกัดความ ดังนี้

“สัญญา”¹⁴ หมายถึง ข้อตกลงระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อโดยผู้ซื้อจะเข้ามาเป็น สมาชิกของสปาเพื่อสุขภาพ

“สิ่งอำนวยความสะดวก”¹⁵ หมายถึง อุปกรณ์ โครงสร้างทางกายภาพ การ ปรับปรุงรวมถึงข้อตกลงการปรับปรุงทรัพย์สินจากการเช่า และทรัพย์สินที่มีรูปร่างอื่น ๆ รวมถึงการเช่าวันน้ำ อ่างน้ำวน โรงยิม ลู่วิ่ง สระว่ายน้ำ บริเวณที่อาบน้ำ สนามแร็กเก็ต

¹⁴ Health Spa Act 1999 Section 702.003. (2) “Contract” means an agreement between a seller and purchaser by which the purchaser becomes a member of a health spa.

¹⁵ Health Spa Act 1999 Section 702.003. (3) “Facilities” means the equipment, physical structures, improvements, including improvements to leasehold premises, and other tangible property, including saunas, whirlpool baths, gymnasiums, running tracks, swimming pools, shower areas, racquetball courts, martial arts equipment, and exercise equipment, that are located at a health spa and used to conduct the business of the health spa.

อุปกรณ์เกี่ยวกับศิลปะการต่อสู้ และอุปกรณ์ออกกำลังกายที่ตั้งอยู่ในบริเวณสปาเพื่อสุขภาพและใช้ในการประกอบธุรกิจของสปาเพื่อสุขภาพ

“สปาเพื่อสุขภาพ”¹⁶ หมายถึง ธุรกิจที่เสนอสำหรับ การลดราคา การขาย การเป็นสมาชิกที่มีจัดหาสมาชิกตามคำแนะนำของสมาชิกหรือการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับโปรแกรมการออกกำลังกายทางกายภาพ ซึ่งไม่รวมถึง องค์กรที่ได้รับการยกเว้นภาษีตามมาตรา 501 สโมสรเอกชนซึ่งเป็นเจ้าของหรือจัดการโดยสมาชิกของกลุ่ม บริษัทที่มีการจัดการโดยเฉพาะเกี่ยวกับสันทนาการ หรือการออกกำลังกายแอโรบิค หรือการจัดหา กิจกรรมกายภาพบำบัดที่เกี่ยวข้องกับการบาดเจ็บหรือโรคของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บุคคลผู้เข้าร่วมในกิจกรรมที่มีการมอบอำนาจภายใต้ใบอนุญาตที่ออกโดยรัฐ กิจกรรมซึ่งจัดขึ้นหรือสนับสนุนโดยโรงเรียนภายใต้กฎหมายการศึกษา โรงพยาบาลหรือคลินิก ซึ่งเป็นเจ้าของหรือจัดการโดยหน่วยงานของรัฐหรือรัฐบาลกลางหรือส่วนย่อยของการเมืองของมลรัฐนี้

¹⁶ Health Spa Act 1999Section 702.003. (4) “Health spa” means a business that offers for sale, or sells, memberships that provide the members instruction in or the use of facilities for a physical exercise program. The term does not include:

(A) an organization that is tax exempt under Section 501 et seq., Internal Revenue Code (26 U.S.C. Section 501 et seq.);

(B) a private club owned and operated by its members;

(C) an entity operated exclusively to:

(i) teach dance or aerobic exercise; or

(ii) provide physical rehabilitation activity related to an individual's injury or disease;

(D) a person engaged in an activity authorized under a license issued by the state;

(E) an activity conducted or sanctioned by a school under the Education Code; or

(F) a hospital or clinic owned or operated by an agency of the state or federal government or by a political subdivision of this state.

“ที่ตั้ง”¹⁷ หมายถึง ที่ตั้งทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกหรือสปาเพื่อสุขภาพ

“สมาชิก”¹⁸ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกของสปาเพื่อสุขภาพ

ในส่วนของการการจดทะเบียนใบอนุญาตนั้น Health Spa Act 1999 ได้มีบทบัญญัติอยู่ในหมวด c มาตรา 702.101.¹⁹ ซึ่งมีใจความว่า “ ในการได้รับการจดทะเบียนใบอนุญาตนั้น บุคคลใด ๆ ไม่อาจจะดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ หรือ เสนอการลดราคาขายเพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสปาเพื่อสุขภาพได้ ถ้าบุคคลไม่ได้ถือใบอนุญาตการจดทะเบียนในการดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ”

ในส่วนของการขั้นตอนการยื่นขอจดทะเบียนนั้น Health Spa Act 1999 ได้มีบทบัญญัติอยู่ในหมวด c มาตรา 702.102.²⁰ โดยกำหนดไว้ ดังนี้

¹⁷ Health Spa Act 1999 Section 702.003. (5) “Location” means the physical site of the facilities of a health spa.

¹⁸ Health Spa Act 1999 Section 702.003. (6) “Member” means a person who is entitled to the benefits of membership in a health spa.

¹⁹ Health Spa Act 1999 Section 702. 101. CERTIFICATE OF REGISTRATION REQUIRED. A person may not operate a health spa or offer for sale, or sell, a membership in a health spa unless the person holds a health spa operator's certificate of registration.

²⁰ Health Spa Act 1999 Section 702.102. APPLICATION REQUIREMENTS.

(a) An applicant for a health spa operator's certificate of registration must file with the secretary of state an application stating:

(1) the applicant's name, address, and telephone number;

(2) the applicant's business trade name;

(3) for an applicant whose business is incorporated:

(A) the applicant's business name registered with the secretary of state;

(B) the location of the applicant's registered business office; and

ให้ผู้ยื่นขอจดทะเบียนสำหรับการดำเนินการก่อตั้ง สปาเพื่อสุขภาพนั้น จะต้องยื่นคำขอต่อเลขาธิการประจำรัฐ (Secretary of State) โดยคำขอจะต้องประกอบด้วยชื่อของผู้ยื่นคำขอ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ ชื่อในการประกอบธุรกิจของผู้ยื่นคำขอ สำหรับผู้ยื่นคำขอที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจนั้นจะต้องมี ชื่อในทางการค้าของผู้ยื่นคำขอจะต้องจดทะเบียนต่อเลขาธิการประจำรัฐ (Secretary of State) ที่ตั้งของผู้ยื่นคำขอจะต้องจดทะเบียนสถานประกอบกิจการ ชื่อและที่อยู่ของบุคคลที่เป็นเจ้าของโดยตรงหรือบุคคลอื่นที่เข้ามาดูแล 10 % หรือมากกว่านั้นซึ่งเป็นหุ้นส่วนที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ยื่นคำขอวันที่ผู้ยื่นคำขอเข้ามาเป็นเจ้าของกิจการและดำเนินการในการยื่นคำขอที่อยู่ของสปาเพื่อสุขภาพ และประเภทในการให้บริการของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เสนอ ณ ที่ตั้งของสปาเพื่อสุขภาพ ผู้ยื่นคำขอในการจดทะเบียนใบอนุญาตนั้นจะต้องประกอบไปด้วย ตัวอย่างของสัญญาแต่ละอันที่ใช้ในการขายเพื่อให้เข้าเป็นสมาชิกของสปาเพื่อสุขภาพของผู้ยื่นคำขอเอกสารรับรองการยื่นขอการสอบความปลอดภัยโดยผู้ยื่นคำขอ

(C) the name and address of each person who directly or indirectly owns or controls 10percent or more of the outstanding shares of stock in the applicant's business;

(4) the date the applicant became the owner and operator of the applicant's business;

(5) the address of the health spa; and

(6) the type of available or proposed facilities and services offered at the health spa location.

(b) An application for a certificate of registration must be accompanied by:

(1) a sample of each contract used to sell a membership in the applicant's health spa;

(2) proof of security filed or posted by the applicant under Subchapter D; and

(3) the required registration fee.

(c) An applicant must comply with the application requirements of this section for each location where the applicant operates a health spa.

จะต้องกระทำภายใต้กฎหมายนี้ ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน ผู้ยื่นคำขอจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของการยื่นคำขอตามมาตรานี้สำหรับการยื่นจดทะเบียนการดำเนินการของแต่ละที่ตั้งของสปาเพื่อสุขภาพ

สำหรับการจดทะเบียนใบอนุญาตนั้นไม่สามารถโอนได้ โดย Health Spa Act 1999 มาตรา 702.103²¹ กำหนดว่า

(1) ในการจดทะเบียนใบอนุญาตในการประกอบกิจการสปาเพื่อสุขภาพนั้น ไม่สามารถโอนเปลี่ยนมือได้

(2) บุคคลผู้ได้รับความเป็นเจ้าของของสปาเพื่อสุขภาพมาโดยการซื้อหรือวิธีการอื่น ๆ จะต้องยื่นคำขอสำหรับการดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพใหม่ ภายใต้มาตรา 702.102 ไม่เกินกว่า 5 วัน หลังจากวันที่ได้รับโอนความเป็นเจ้าของมา

ในส่วนของการต่ออายุใบอนุญาตนั้น Health Spa Act 1999 มาตรา 702.104²² ได้กำหนดว่า ใบอนุญาตที่ได้รับการจดทะเบียนนั้นจะมีอายุ 1 ปีนับจากวันที่ออกใบ อนุญาต และการต่อใบอนุญาตสามารถต่ออายุได้ที่เลขาธิการประจำรัฐ (Secretary of State)

²¹ Health Spa Act 1999 Section 702.103. CERTIFICATE OF REGISTRATION NON-TRANSFERABLE; APPLICATION BY NEW OWNER.

(a) A health spa operator's certificate of registration is not transferable.

(b) A person who obtains ownership of a health spa by purchase or other transfer shall file an application for a certificate of registration under Section 702.102 not later than the fifth day after the date the person obtains ownership.

²² Health Spa Act 1999 Section 702.104. TERM; RENEWAL.

(a) A health spa operator's certificate of registration expires on the first anniversary of the date of issuance.

(b) A certificate of registration may be renewed as provided by the secretary of state, <https://statutes.capitol.texas.gov/Docs/OC/htm/OC.702.htm> (สืบค้นวันที่ 18 เมษายน 2563).

ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่ระบุไว้ในคำขอขึ้นจดทะเบียนใบอนุญาต ผู้ที่ถือใบอนุญาตขณะนั้นจะต้องมีการแก้ไขข้อมูลในใบยื่นคำขอไม่เกินกว่า 90 วัน หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ตามมาตรา 702.106²³

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า กฎหมายที่ควบคุมกิจการสปาในมลรัฐ Texas มีชื่อว่า Health Spa Act 1999 เป็นกิจการที่ต้องได้รับใบอนุญาต โดยยื่นขอจากส่วนท้องถิ่น มีรายละเอียดของข้อกำหนดและวิธีการดำเนิน เป็นกิจการเฉพาะตัวไม่อาจโอนให้ทายาท หรือโอนขายเปลี่ยนมือได้ หากมีการขายกิจการผู้รับโอนต้องยื่นขอเหมือนกับขอดำเนิน กิจการใหม่ และใบอนุญาตมีอายุ 1 ปี

2. สหราชอาณาจักรนั้นมีสมาคมสปาชื่อ United Kingdom Spa Association (UKSA) โดยมีพันธกิจ คือ เพื่อพัฒนาให้สมาชิกของ UKSA ให้บริการบนพื้นฐานของ หลักการการคุ้มค่าที่แท้จริงของเงินที่จ่ายไป โดยการเสริมสร้างให้มีทรัพยากรที่มีคุณค่า และสนับสนุนทางการเงิน นอกจากนี้ UKSA ยังมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาอุตสาหกรรม สปาให้เป็น สปาเพื่อสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีการปรับปรุง คุณภาพในการฝึกเทรนนิ่ง สร้างมาตรฐานที่สูงขึ้น และสร้างความเป็นมืออาชีพในทุก ขั้นตอนในการให้บริการ เนื่องจากวัตถุประสงค์สูงสุดของสมาคม คือ ต้องการเพิ่มการ เติบโตของตลาดสปาและทำให้อุตสาหกรรมสปาแผ่ขยายมากขึ้น²⁴

สำหรับขั้นตอนในการประกอบธุรกิจสปาของสหราชอาณาจักรนั้นจะต้องมีการ จดทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในพื้นที่นั้น ๆ แต่ต้องดูว่าเป็นสปาประเภทไหน ซึ่งโดย ปกติถ้าเป็น Day Spa คือ สปาที่อยู่ในย่านธุรกิจ คนที่มาเป็นนักบำบัด (Therapist)

²³ Health Spa Act 1999 Section 702.106. CHANGE OF INFORMATION. If the information provided in an application for a certificate of registration changes, the certificate holder shall amend the application not later than the 90 th day after the date the change occurs.

²⁴ United Kingdom Spa Association (UKSA), <https://www.spa-uk.org/about-us/our-mission> (accessed April 18, 2020).

จะต้องมีการฝึกและได้รับใบรับรอง ส่วนถ้าเป็น Spa Pool ค่อนข้างจะมีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดมากกว่า เนื่องจาก Spa Pool จะต้องมีการสร้างสระว่ายน้ำ และมีกฎหมายเกี่ยวกับการก่อสร้างและกฎหมายสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และอาจกล่าวได้ว่า Spa Pool มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานโดยมีจุดเริ่มต้นที่อาณาจักรโรมันและแผ่ขยายเข้าไปในสหราชอาณาจักรเมื่อ ค.ศ. 43 โดยชาวโรมันได้พัฒนารีสอร์ทสปาแห่งแรกในสหราชอาณาจักร คือ Aquae Sulis หรือเป็นที่รู้จักกันว่า City of Bath เพราะในสมัยก่อนนั้นเป็นที่พบปะสังสรรค์ของชนชั้นสูง

ดังนั้น การทำกิจการสปาในสหราชอาณาจักร เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกและขออนุญาตจากส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดตั้งมีการกำหนดมาตรฐานในแต่ละประเภทของการดำเนินกิจการ

บทส่งท้าย

เหตุผลหลัก ๆ ของพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 เนื่องจากกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ เป็นกิจการด้านบริการที่สร้างงานและรายได้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก และเป็นกิจการที่ได้รับความเชื่อมั่น จากผู้รับบริการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมายาวนาน จึงมีผู้ประกอบการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี แต่ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายกำกับดูแลการดำเนินกิจการนี้เป็นการเฉพาะ ผู้ประกอบกิจการ ผู้ดำเนินการ และผู้ให้บริการจำนวนมากขาดความรู้และทักษะในการประกอบกิจการ และการให้บริการของ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐานและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ร่างกาย หรือจิตใจ ของผู้รับบริการ ประกอบกับมีผู้ใช้คำว่า สถานประกอบการเพื่อสุขภาพเพื่อประกอบกิจการแฝงอย่างอื่นอันส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้รับบริการชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีต่อกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ สมควรมีกฎหมายที่กำกับดูแลการประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อให้ การดำเนินกิจการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีมาตรฐานอันเป็นการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนและคุ้มครอง

ผู้บริโภค จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายฉบับนี้มุ่งในเชิงส่งเสริม และสร้างมาตรฐานที่ดีให้แก่ผู้ประกอบการกิจการ

ข้อเสนอแนะ

แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายเมื่อนำมาใช้ต้องมีการทบทวน และพัฒนากฎหมายเป็นระยะ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีข้อบกพร่องหรือความชัดเจนในบางประเด็นตามข้อเสนอแนะดังนี้

1. มีประเด็นที่ยังสงสัยในความหมายของมาตรา 3 (1) กิจการสปา คำว่า “สปา” ตามกฎหมายบัญญัติว่า “กิจการสปา อันได้แก่ บริการที่เกี่ยวกับการดูแลและเสริมสร้างสุขภาพโดยวิธีการบำบัดด้วยน้ำและการนวดร่างกายเป็นหลัก ประกอบกับบริการอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงอีกอย่างน้อยสามอย่าง เว้นแต่เป็นการดำเนินการในสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล หรือการอาบน้ำ นวดหรืออบตัวที่เป็น การให้บริการในสถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัวตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ” กล่าวคือ ขณะนั้นนวดมี 3 กลุ่ม คือ หนึ่ง คือ นวดเพื่อการบริการไม่เกี่ยวกับสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 สอง คือ นวดเพื่อสุขภาพ (ตามกฎหมายที่กำลังศึกษา) สามนวดเพื่อการรักษา โดยในกฎหมายมาตรา 3 (1) คำว่า “สปา” เป็นคำยืมมาจากต่างประเทศของประเทศไทยไม่มี ต้องการแยกกิจการที่เกี่ยวกับอาบอบนวด ตามความหมายของพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เป็นการดูแลสุขภาพด้วยน้ำและมีการนวดตามพระราชบัญญัติสถานบริการเพื่อสุขภาพ (ดังนั้น การจะเป็นสปาได้ จะต้อง มี นวด+น้ำ+และมีบริการอื่น ๆ เลือกมาได้อย่างน้อย 3 อย่างจาก 29 อย่างตามกฎกระทรวง เช่น ชัดผิวหน้า ผิวกาย นวดหน้า ฯลฯ) แต่ถ้าไม่มีน้ำเป็นองค์ประกอบจะเข้ามาตรา 3 (2) กิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม... ต้องนวดอย่างเดียว น้ำต้องถึงขนาดแช่ เพื่อบริการเพื่อสุขภาพ ไม่ใช่แจกน้ำดื่ม เช่น มีอ่างจากุซซี่ มีบ่อน้ำร้อน บ่อน้ำเย็น บ่อน้ำเค็ม ฯลฯ กล่าวคือ ต้องใช้น้ำเป็นเครื่องมือในการนวด

ดังนั้น หากใช้นวดน้ำมัน หรือเพียงแค่ใช้ออยล์โลม จะเข้า 3 (2) เนื่องจากหากใช้ชื่อผิดประเภท เช่น นวดเพื่อสุขภาพหรือเสริมความงาม แต่มาใช้คำว่า “สปา” ทำให้ผู้ประกอบการบางรายเห็นว่าดูดีมีราคาขึ้น สามารถดึงดูดลูกค้าได้ดี เช่น Resort and Spa ความจริงเป็นแค่แนวอย่างเดียวนั่นเอง มีความผิดตามกฎหมาย มาตรา 41 กำหนดโทษโดยระวางโทษปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท

2. คำว่า “นวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม” ตามมาตรา 3 (2) ไม่มีคำนิยามว่า “นวดเพื่อสุขภาพ” หมายความว่าอย่างไร หรือ “นวดเพื่อเสริมความงาม” หมายความว่าอย่างไร มีเพียงข้อยกเว้น “เว้นแต่การนวดเพื่อสุขภาพหรือเสริมความงาม ในสถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลหรือในหน่วยบริการสาธารณสุขของหน่วยงานของรัฐหรือการนวดที่เป็นการให้บริการในสถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัวตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ” กฎหมายมองบริการเป็นหลักแต่ไม่มีคำจำกัดความ

3. ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อมีกิจการที่ไม่เข้า 3 อย่างตามมาตรา 3 ไม่ใช่เรื่องการรักษาพยาบาล เป็นเรื่องก้ำกึ่งระหว่างเรื่องสุขภาพ เช่น Wellness ต้องมีกฎหมายเข้ามาควบคุม เช่น แพทย์ทางเลือกทั้งหลาย ในต่างประเทศทำได้ แต่กฎหมายไทยควรต้องมีกฎหมายเข้ามาควบคุมดูแล

4. ยังมีธุรกิจบริการเพื่อสุขภาพ ที่ยังไม่มีกฎหมายควบคุม เช่น ผู้สูงอายุ ร้านแว่นตาที่เกี่ยวข้องกับทัศนมาตร พวกกิจการลดน้ำหนัก ออกกำลังกาย พวกสักร์ หรือน้ำพุร้อน ซึ่งกิจการเหล่านี้ควรกำหนดหลักเกณฑ์คุณภาพ มาตรฐาน คำนึงถึงความปลอดภัยในการให้บริการ อาจกำหนดไว้เป็นกฎกระทรวงต่อไป

5. แม้กระทั่ง นวดไทย นวดชายหาด นวดตามบ้าน หรือที่เรียกกันว่านวด delivery ยังไม่มีกฎหมายรองรับในการให้บริการ กลายเป็นปัญหาความรับผิดชอบระหว่างผู้นวดกับผู้รับนวด ยังเป็นช่องว่างของกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

ผศ.ดร.นพ.กฤษณ์ พรพิรุณ, “งานประชุมวิชาการ Spa Manager Symposium จัดโดย ศูนย์บริการวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,” ห้องประชุมปรีดีพนมยงค์ อาคารเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, วันที่ 16 พฤษภาคม 2562.

พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509

Health Spa Act 1999 Section 702. 003 (2), (3), (4), (5), (6).

Health Spa Act 1999 Section 702. 101, 102, 103, 104, 106.

United Kingdom Spa Association (UKSA), <https://www.spa-uk.org/about-us/our-mission> (accessed April 18, 2020).

บุคลากรกรม

นายแพทย์เรศ รัช নয়รวิวงศ์. สัมภาษณ์โดย พินิจ ทิพย์มณี. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 26 พฤศจิกายน 2562.

นายสาโรจน์ ยอดประดิษฐ์. นายภัทระ แจ่มศิริเจริญ สัมภาษณ์โดย พินิจ ทิพย์มณี. ห้องประชุม 3/3 อาคารสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. 30 ตุลาคม 2562.

นายสาโรจน์ ยอดประดิษฐ์. สัมภาษณ์โดยพินิจ ทิพย์มณี. ห้องประชุม 3/3 อาคารสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. 30 ตุลาคม 2562.

References

Asst.Prof.Dr.Krit Phornpirun, “Spa Manager Symposium Conference Organized by DPU Research Service Center, Pridi Banomyong Conference Room, Chalermphrakiat Building, Dhurakij Pundit University, 16 May 2019.
Health Establishment Act, B.E. 2559 (2016)

Interview

Dr.Thares Krasanairawivong, MD. Interviewed by Pinit Thipmanee. Department of Health Service Support. 26 November 2019.
Mr.Saroj Yodpradit. Mr. Pattara Jaengsiricharoen Interview by Pinit Thipmanee. Meeting Room 3/3, President’s Office Building, Dhurakij Pundit University. 30 October 2019.
Mr.Saroj Yodpradit. Interviewed by Pinit Thipmanee. Meeting Room 3/3, President’s Office Building, Dhurakij Pundit University. 30 October 2019.